

NARODOWA PARTIA ROBOTNICZA



PROJEKT PROGRAMU Z 1920

BIBLIOTEKA PRACY POLSKIEJ

**PROJEKT PROGRAMU
NARODOWEJ PARTII ROBOTNICZEJ**

Warszawa 1920

Wydawca:
Praca Polska
www.pracapolska.org.pl
kontakt@pracapolska.org.pl

I. Zasady programowe

Narodowa Partia Robotnicza jest stronnictwem robotniczym polskim, które za najważniejsze swe zadanie stawia zupełne wyzwolenie polityczne i społeczne klasy pracującej, to znaczy tej, której członkowie żyją bądź to z pracy fizycznej, bądź też umysłowej, a nie z dochodu od kapitału.

N.P.R. pragnie całkowicie wyzwolić ją politycznie i społecznie, to znaczy, dąży do stworzenia takich warunków życia społeczno-gospodarczego w Polsce, które usuną wszelki wyzysk, niewolę i krzywdę społeczną, a zapewnią wszystkim obywatelom w równej mierze wolność, prawa polityczne i społeczne, oraz sprawiedliwy udział w korzystaniu ze wszystkich dóbr materialnych i duchowych społeczeństwa.

W dążeniu do osiągnięcia swego celu zasadniczego N.P.R. opiera się na istotnych, zasadniczych czynnikach życia współczesnego, na jego rzeczywistych tendencjach, które przyjmuje za podstawę, za punkty wyjścia swego programu i swej działalności, zmierzając do zgodnego z życiem, a zarazem możliwie szybkiego rozwiązania zagadnień, przez siebie wysuniętych, w dziedzinach: politycznej, gospodarczej, społecznej i kulturalnej.

Do podstawowych zjawisk życia współczesnego należy podział ludzkości na narody odrębne, a tych na klasy społeczne.

Naród, jego terytorium, odrębne warunki geograficzne, język, historia, wspólny ustrój gospodarczy i polityczny, kultura — wywierają silne, indywidualne piętno na wszystkich zjawiskach, odbywających się w jego obrębie i siłą rzeczy powodują ścisły

związek wszystkich prądów społecznych z ogólnymi warunkami bytowania narodowego.

Dlatego też N.P.R., uważając klasę robotniczą polską za część składową społeczeństwa polskiego, a kulturę narodową, stanowiącą samodzielny współczynnik kultury ogólnoludzkiej, za jeden z największych skarbów i dóbr duchowych wszystkich Polaków, uznaje wspólność interesów ogólnonarodowych proletariatu polskiego z innymi klasami społecznymi narodu, a zarazem uważa, że jedynym realnym terenem rozwiązania sprawy robotniczej w Polsce może być własny ustrój społeczno-gospodarczy Narodu Polskiego, we własnym, niepodległym, suwerennym Państwie, które jest i być powinno wyrazem tych wspólnych ogólnonarodowych interesów.

Dotychczasowy rozwój społeczeństw ludzkich wskazuje, że ustrój demokratyczno-republikański jest koniecznością dziejową na pewnym stopniu uspołecznienia, że jest fundamentem swobód obywatelskich i warunkiem normalnego rozwoju społeczeństwa.

Odbudowujące się Państwo Polskie stworzyło już fundamenty dla ustroju demokratyczno-republikańskiego. Posiada Sejm, oparty na najdemokratyczniejszym systemie wyborczym, posiada w niektórych swych częściach instytucje samorządowe, oparte na powszechnym i równym głosowaniu, które należy zaprowadzić w całym Państwie. Posiada wreszcie podstawy swobód obywatelskich i niezależne sądownictwo.

Państwo Polskie, oparte na powyższych zasadach demokratyczno-konstytucyjnych i obywatelskich, jest tak jak i inne współczesne państwa demokratyczne, najwyższą, suwerenną organizacją porozumienia narodowego i społecznego, której organizacją, zadaniem jest wyrównywać sprzeczności i doprowadzać zatargi do porozumienia.

Wprowadzie kapitalizm, sprowadzający podział społeczeństwa na klasy posiadające i nieposiadające, uprzywilejowane

gospodarczo i upośledzone, siłą rzeczy wywołał pomiędzy nimi walkę społeczną, ale walka ta sama przez się nie prowadzi bynajmniej do mechanicznego usunięcia warstw średnich i do wytworzenia małej tylko garstki wielkich kapitalistów i olbrzymich mas wydziedziczonych proletariuszy.

Dlatego też rozwiązanie wielkich problemów społecznych musi się dokonać nie przez dyktaturę proletariatu samego, lecz przez rozległe reformy, przeprowadzone przez przedstawicieli całego narodu w drodze wzajemnego porozumienia, na podstawie twórczych idei ogólnospołecznej solidarności i sprawiedliwości.

Nie znaczy to bynajmniej, aby porozumienie to było zawsze łatwe, aby nie wymagało walki i poświęcenia ze strony klasy robotniczej — znaczy to tylko, że N.P.R. liczy się z rzeczywistością i rozumie, że klasa robotnicza nie stanowi całego narodu i musi się liczyć z innymi klasami, których rozwój społeczny nie usuwa z widowni dziejowej.

N.P.R. uznaje, że w narodzie istnieją różne klasy społeczne i sprzeczność ich interesów ekonomicznych oraz politycznych w pewnym zakresie spraw, stwierdza więc walkę pomiędzy tymi klasami.

Uznając tę walkę za fakt niewątpliwy, nie podnosi jej jednak do zasady bezwzględnej, ujawniającej się wszędzie i zawsze, ani też jej nie propaguje specjalnie i nie uważa za wskazane zaostrzanie jej i podsycanie.

Walka klas jest tylko jednym z objawów życia społecznego, ale ani go wyczerpuje, ani też jest tym mniej uniwersalnym środkiem zaradczym na wszystkie niedomagania społeczne. To też rola Państwa, jako organu, będącego wyrazem interesów całego Narodu, jako organu porozumienia społecznego — jest uznaną przez N.P.R.

Doświadczenie innych narodów, zarówno wysoko, jak i nisko stojących w rozwoju, pokazuje nam wymownie, że dobrobyt klasy pracującej zależy od całego szeregu doniosłych instytucji i urzędów, które tylko silne Państwo demokratyczne może przeprowadzić w życiu społecznym.

Dobrobyt całego narodu w ogóle, klasy robotniczej w szczególności, zależy w pierwszym rzędzie od wysokiego poziomu sił wytwórczych, to znaczy produkcji.

Najdalej idące reformy, bez wysokiej wydajności pracy, będą istniały tylko na papierze, a nie w życiu. Wydajność zaś pracy zależy od wielu okoliczności, związanych także z dobrą i silną, sprawnie działającą organizacją państwową.

N.P.R. zarówno jako stronnictwo narodowe, jak i stronnictwo robotnicze, uważa, że dla osiągnięcia swego celu — zupełnego wyzwolenia klasy pracującej, musi starać się o to, aby Państwo Polskie było zbudowane na mocnych podstawach i aby nie było narażane na niebezpieczeństwo z jakiegokolwiek strony, oraz, aby było przygotowane na odparcie różnych ataków.

Państwo, zapewniające swym obywatelom w życiu społecznym bezpieczeństwo na wewnątrz i zewnątrz, stwarzające dla nich pewne niezbędne warunki kulturalne — dążyć powinno również do tego, aby: 1) każdy obywatel mógł znaleźć pracę — i 2) aby płaca za pracę nie spadała poniżej pewnego minimum. Od tych dwóch większych reform musi się rozpocząć przebudowa obecnego kapitalistycznego ustroju na inny, który w całkowitym swym wykończeniu doprowadzić musi nie tylko do usunięcia wyzysku, ale do stworzenia warunków, umożliwiających wszechstronny rozwój grupom społecznym i jednostkom.

Doświadczenie rozmaitych narodów wykazało, że w kapitalistycznym ustroju społecznym, życie gospodarcze, pozostawione samo sobie, oddane ślepej grze dążeń jednostkowych — prowadzi z konieczności do chaosu,

przesileni ekonomicznych, które odbijają się ujemnie na życiu klasy pracującej przede wszystkim.

Kapitalizm, wzmagając siły wytwórcze społeczeństwa, w porównaniu z okresem go poprzedzającym — wymaga kontroli i planowości. Społeczeństwo musi zapanować nad życiem gospodarczym, nadając mu pewien plan celem zharmonizowania interesów produkcji i pracy. Nowy ustrój społeczny musi polegać na tym, że społeczeństwo ujmie w swe ręce kierownictwo życiem gospodarczym, w interesach całego narodu i klasy robotniczej. Osiągnąć się to da przez stopniowe uspołecznienie środków produkcji na rzecz Państwa, gmin samorządnych i zrzeszeń społecznych (kooperatyw), związków zawodowych itp.

Uspołecznienie to jednak rozpocząć się może z pożytkiem dla polskiego ogółu i polskiej klasy robotniczej wówczas tylko, kiedy organizacja Państwa Polskiego będzie skończona i posiadać ono będzie wyrobioną administrację.

Uspołecznienie to odbywać się może w miarę dojrzewania warunków technicznych i gospodarczych w przemyśle, a dokonane ma być w taki sposób, który by nie zatamował rozwoju przemysłu narodowego i nie cofnął wytwórczości w ogóle.

Rozpocząć upaństwowienie należy od tych gałęzi produkcji, które są szczególnie ważne dla narodu i Państwa — które doszły do wysokiego stopnia skoncentrowania, w których inicjatywa osobista właściciela nie odgrywa roli praktycznej, gdyż są to przedsiębiorstwa wielkie (akcyjne) administrowane przez urzędników towarzystw akcyjnych.

Jako jeden z warunków możliwości stopniowego uspołecznienia środków produkcji, musi być przygotowanie klasy pracującej do samodzielnego organizowania produkcji. Dlatego też N.P.R. przede wszystkim stawia sobie za zadanie: podniesienie klasy robotniczej do takiej wyżyny kulturalnej i

wyrobieńa ekonomicznego, by mogła ona organizować życie gospodarcze.

Zadanie to, w znacznej mierze spełniać winny robotnicze związki zawodowe, zmierzające drogą wyśzkolenia technicznego i ekonomicznego proletariatu, drogą ciągłej walki z wyzyskiem kapitalistycznym — do coraz wyższego poziomu życia robotniczego i zaprawiania robotnika w gospodarce przemysłowej do przeprowadzania kontroli nad produkcją — wreszcie do stopniowego obejmowania tejże w swoje ręce. Kooperatywy również służą temu celowi, gdyż zapoznają robotników z mechanizmem życia gospodarczego.

Doświadczenie pokazało, że kooperatywy spożywcze przede wszystkim rozwijają się pomyślnie i przynoszą wielkie korzyści materialne i moralne klasie robotniczej.

Kooperatywy wytwórcze, jak pokazało doświadczenie, rozwijają się przeważnie w zależności od kooperatyw spożywczych, ale tylko w pewnym zakresie.

Dziedziny produkcji nieskoncentrowane jeszcze, w których inicjatywa prywatna odgrywa dużą rolę przy prowadzeniu przedsiębiorstw, dziedziny nowe zwłaszcza wymagające ryzyka, pozostawałyby w formie przedsiębiorstw prywatnych, do czasu, kiedy by się skoncentrowały w wielkie towarzystwa akcyjne i kiedy by cały ich mechanizm został ustalony.

W ten sposób jedne przedsiębiorstwa uspołeczniałyby się, przechodząc na własność Państwa, organów samorządu, gmin miejskich i wiejskich, kooperatyw związków zawodowych — inne zaś pozostawałyby we władaniu prywatnym, przechodząc później na rzecz ogółu — na ich miejsce powstawałyby nowe prywatne itd.

Pewne gałęzie wytwórczości mogłyby przybierać formę kooperatyw już to całkowicie samodzielnych, już też subwencjonowanych przez Państwo, organy samorządu i

gminy. Wraz z rozwojem społecznym, czynnik — planowość i udział społeczeństw, a i Państw, a w produkcji wzrastałby. Zawsze jednak byłaby w zakresie produkcji przemysłowej pewna dziedzina wytwórczości, która byłaby terenem pracy i przedsiębiorczości indywidualnej, nie mówiąc już o drobnej własności włościańskiej i rzemieślniczej.

Ta rozszerzająca się sfera produkcji uspołecznionej, przechodzącej na własność Państwa i ciał samorządowych, oraz spółdzielczą — wywierałaby swój wpływ w zakresie płac i warunków pracy w ogóle i w tych działach wytwórczości, które by pozostawały w rękach prywatnych.

Prawodawstwo ochronne, dotyczące warunków pracy i ubezpieczeniowe, dążyłoby do tego, aby: 1) zapewnić pracującym możliwie zdrowe, dogodne warunki pracy i 2) zabezpieczyć ich od różnych wypadków, zapewniając im spokojną starość.

Rozumiejąc, że wyzysk robotnika nie kończy się w fabryce, lecz odbywa się z równą bezwzględnością i poza warsztatem pracy, przez tak zwany kapitał handlowy, przy zakupie niezbędnych środków do życia — N.P.R. organizuje i popiera wśród proletariatu ruch spółdzielczy, zakładanie własnych stowarzyszeń i sklepów kooperatywnych, do zaopatrywania robotnika w środki żywnościowe i przedmioty codziennych potrzeb. N.P.R. dążyć będzie do złączenia całej klasy pracującej w jedną wielką ligę spożywców, która by sama opanowała drobny i hurtowy handel — i w ten jedyny pewny sposób usuwała raz na zawsze lichwę pośredników handlowych.

W zakresie podatkowym N.P.R. stoi na stanowisku zaprowadzenia postępowego podatku od dochodu, oraz usuwania podatków pośrednich, nakładanych zwłaszcza na artykuły pierwszej potrzeby. Ustrój społeczny, przedstawiony wyżej, będzie dość giętki, aby stworzyć rozległe perspektywy

do dalszego jeszcze, przewidzieć się dziś niedającego jego rozwoju w kierunku zapewnienia wszechstronnej pomocy przez społeczeństwo i Państwo tym, co jej będą potrzebowali.

Uznając prawo każdego narodu do niepodległego bytu, N.P.R. zwalczać będzie wszelki gwałt, zabór i niewolę, w stosunkach międzynarodowych. Wszelkie spory pomiędzy narodami niedające się załatwić drogą wzajemnych układów, winny być rozstrzygane za pomocą międzynarodowych sądów rozjemczych, pod tym jednak warunkiem, aby każde państwo, małe czy duże, posiadało jednakowe prawa w Trybunale Międzynarodowym.

Spory międzynarodowe są tak skomplikowane i każdy z nich posiada zazwyczaj cechy tak swoiste, że rozstrzyganie ich za pomocą jednej albo kilku formułek nie jest możliwe.

Tylko rozpatrzenie tych sporów w każdym poszczególnym wypadku oddzielnie, przy uwzględnieniu wszystkich okoliczności indywidualnych, może dać pożądane rezultaty.

Uznając też za potrzebne dla ruchu robotniczego polskiego zapoznanie się ze stanem takiegoż ruchu w innych państwach, N.P.R. popiera porozumiewanie się w celach informacyjnych i międzynarodowej ochrony pracy, robotników polskich z robotnikami narodów innych.

Porozumiewanie się to jednak tak naturalne i pożyteczne, nie może i nie powinno ani rozszerzać się na sprawy czysto polityczne, ani też prowadzić do podporządkowania polskiego ruchu robotniczego — międzynarodowemu.

Zresztą, samo doświadczenie międzynarodowego ruchu robotniczego wykazało, że dziedzina porozumienia ograniczyć się musi do pewnych praw, że uchwały międzynarodowe mają raczej charakter doradczy niż bezwzględnie obowiązujący — na koniec, że z natury rzeczy wskazywać

mogą one tylko na ogólny kierunek działalności organizacji robotniczych w różnych państwach — a nie na szczegóły.

Religię N.P.R. uważa za sprawę sumienia i stoi na stanowisku całkowitej tolerancji. Uznając dla jednostek i grup ludzkich całkowitą wolność w zakresie wierzeń — N.P.R. uważa, że same wyznania religijne nie powinny być przedmiotem ataków.

Demokratyczny i postępowy rozwój społeczeństw znajduje się w ścisłym związku z rozszerzaniem się w ludzkości etyki chrześcijańskiej, na podstawie, której N.P.R. opiera swoją działalność. Religię katolicką N.P.R. uważa za religię większości narodu polskiego i polskiej klasy robotniczej i dlatego uznaje, iż wśród wyznań innych, jej się należy stanowisko naczelne. Okoliczność ta nie znajduje się w żadnej sprzeczności z tolerancją religijną, z tym, aby wszyscy obywatele polscy mogli wyznawać swobodnie swą religię i czcić ją. Powyższe skonstatowanie znaczenia religii chrześcijańskiej w życiu społecznym w ogóle — i stanowiska katolicyzmu wśród innych wyznań w Polsce — nie oznacza bynajmniej, aby N.P.R. obojętnie zajmowała stanowisko wobec zaborczych tendencji kleru w dziedzinie czy to szkolnictwa, czy też innych dziedzin życia zbiorowego. Przeciwnie, N.P.R. będzie wszelkie usiłowania w tym kierunku energicznie zwalczała.

II. Żądania bliższe

1. Polityczne

Ponieważ Państwo Polskie posiada już podstawy szerokiego ustroju demokratyczno-republikańskiego — N.P.R. dążyć będzie do jego utrwalenia i konsekwentnego rozwoju. A więc przede wszystkim do uzupełnienia tych wytycznych konstytucji, które jeszcze nie zostały całkowicie sprecyzowane. N.P.R. żąda:

1) Zjednoczenia wszystkich ziem polskich w jedno Państwo Polskie. Dotychczas nie wszystkie ziemie Polskie zostały zjednoczone, dość wspomnieć o Śląsku Cieszyńskim, który niecały wszedł w skład Państwa Polskiego, o Gdańsku, Warmii i Mazurach Pruskich, oraz nierozstrzygnięte sprawy Śląska i Wileńszczyzny.

2) Zaprowadzenia systemu jednoizbowego.

3) Rozszerzenia samorządu dla tych części Państwa Polskiego, które posiadają pewną odrębność, indywidualność, czy to polityczno-historyczną, czy też etniczną — przez częściowe nadanie im praw ustawodawczych w pewnym zakresie. Te części Państwa, posiadające pewną większą od innych samodzielność prawno-administracyjną — stanowić powinny jednak integralną część Państwa Polskiego.

4) Zaprowadzenia w całym Państwie demokratycznego samorządu różnych stopni: w gminach miejskich i wiejskich, powiatach i województwach.

5) Całkowitego równouprawnienia kobiet w zakresie nie tylko praw politycznych, co już prawie osiągnięte zostało przez

dopuszczenie ich do udziału w wyborach i wybieralności do reprezentacji państwowych i do organów samorządu, lecz także w zakresie prawa cywilnego, co pozostaje jeszcze do zrobienia.

6) Całkowitego równouprawnienia obywateli wszystkich wyznań i narodowości, zamieszkujących Państwo Polskie. W sprawie mniejszości narodowych N.P.R. stoi na stanowisku takiego zagwarantowania ich praw, które by dawało możliwość zaspokojenia ich narodowo-kulturalnych praw i potrzeb, a równocześnie zapewniało z ich strony lojalne wykonanie obowiązków państwowych. W języku prawnopolskim nazywa się to narodowo-kulturalną autonomią, dającą prawo mniejszościom narodowym tworzenia związków, czyniących zadość tym potrzebom, będących pod opieką Państwa i mających charakter osób prawnych.

Prócz tego Państwo daje pewne prawa językowej mniejszości. N.P.R. nie uznaje Żydów za odrębną mniejszość narodową i odmawia żargonowi prawa języka urzędowego. Stojąc na gruncie równych praw i równych obowiązków wszystkich obywateli Państwa Polskiego, N.P.R. zwalcza wszelkie próby uprzywilejowania ludności żydowskiej w stosunku do ludności chrześcijańskiej, czy to przez nadanie ludności żydowskiej większych uprawnień, czy też przez uchylanie jej od wypełniania równych z ludnością chrześcijańską obowiązków wobec Państwa. Przewagę ludności żydowskiej w pewnych gałęziach produkcji i wymiany, N.P.R. uważa za objaw szkodliwy i popiera w nich żywioł polski i chrześcijański, dla uzyskania pewnej równowagi tych czynników w życiu gospodarczym. Dniem odpoczynku pracy powinna być niedziela, jako dzień odpoczynku olbrzymiej większości ludności Państwa.

7) Możliwie szybkiego wprowadzenia sądów przysięgłych z dopuszczeniem do nich przedstawicieli wszystkich warstw narodu.

2. Społeczno-gospodarcze

N.P.R. zgodnie ze swymi zasadami ogólnymi uważa, że nie byłoby rzeczą pożyteczną, ani całkowite zachowanie gospodarstwa prywatnego, opartego na prywatnym kapitale, ani też ogólne uspołecznienie środków wytwarzania. Żąda więc:

1) Stopniowego uspołecznienia tych przedsiębiorstw, które:

- a) służą bezpośrednio ogółowi, są dla niego szczególnie ważne i posiadanie, których przez osoby prywatne daje im szczególnie duży nieuzasadniony wpływ w życiu gospodarczym, jak: środki komunikacyjne, kopalnie węgla i kruszcu, źródła siły elektrycznej, elektrownie, gazownie itd.;
- b) wskutek złej organizacji i braku urządzeń technicznych, bądź wytwarzają mniej i gorzej, niż to jest potrzebne dla ogółu, bądź nie chcą lub nie mogą uwzględnić słuszných wymagań pracowników pod względem płacy, czasu pracy, ochrony zdrowia;
- c) pozostają nieczynne czy to wskutek niechęci, czy niemożności uruchomienia ich przez właścicieli, a których produkcja niezbędna jest dla ogółu.

2) Popierania przez Państwo i organy samorządu za pomocą kredytu i ułatwień prawnych — ruchu spółdzielczego w zakresie kooperatyw wytwórczych.

3) Stworzenia instytucji ubezpieczeń społecznych o charakterze państwowym i przymusowym: na wypadek choroby, kalectwa, niezdolności do pracy, braku pracy nie z własnej winy, oraz na starość (emerytury robotnicze).

4) Ustalenia przez Państwo minimum pracy, powszechnie obowiązującego każdorazowo w zależności od warunków

życiowych, z udziałem przedstawicielstwa Związków Zawodowych.

5) Utrwalenia i rozszerzenia istniejącej już ochrony pracy dorosłych mężczyzn, kobiet i dzieci, macierzyństwa, przepisów dotyczących higieny fabrycznej. Ustawowego zabezpieczenia 8-godzinnego dnia pracy, angielskiej soboty w przemyśle i handlu, 6-godzinnego w tych gałęziach produkcji, w których praca działa szkodliwie na zdrowie.

6) Dopuszczenia robotników do udziału w zyskach przedsiębiorstw przemysłowych i handlowych.

7) Tworzenia spółek, składających się z robotników ze współudziałem gmin, powiatów, lub Państwa, dla odkupu istniejących, a źle prowadzonych przedsiębiorstw lub zakładania nowych.

8) Utworzenia i ustawowego zabezpieczenia izb robotniczych, będących przedstawicielstwem robotniczym poszczególnych fabryk, gałęzi przemysłu i całego przemysłu — wobec fabrykantów, samorządu i organów państwowych, oraz utworzenia komitetów fabrycznych w poszczególnych zakładach przemysłowych, celem dopuszczenia przedstawicielstwa robotników do udziału w administracji przedsiębiorstw.

9) Szerokiej opieki społecznej Państwa i organów samorządu nad ubogimi, inwalidami, oraz w ogóle niezdolnymi do pracy.

10) Zachowania i zwiększenia liczby państwowych urzędów pośrednictwa pracy.

11) Państwowej organizacji służby zdrowia publicznego przez:

- a) ustawodawstwo zdrowotne dla przemysłu i rękodzieł;
- b) zakładanie kąpieli ludowych i łaźni;
- c) upaństwowienie szpitali i bezpłatne leczenie w nich;

- d) zakładanie domów porodowych, sanatoriów dla gruźlików, kolonii letnich dla dzieci niezamożnych;
- e) państwową organizację walki z epidemiami, chorobami wenerycznymi, oraz alkoholizmem;
- f) podniesienie i rozszerzenie zakładów kąpielowych, kuracyjnych i klimatycznych, celem udostępnienia korzystania z nich klasie robotniczej.

12) Oparcie systemu podatkowego na podatku od własności i postępowego podatku od dochodu.

13) Zniesienie ceł na przywóz wszelkich środków żywności spoza Państwa.

14) Przeprowadzenie postanowionej już reformy rolnej, z uwzględnieniem interesów miast.

15) Przymusowego wywłaszczenia obszarów ziemi koło miast, za odpowiednim wynagrodzeniem, celem stworzenia mieszkaniowych kolonii robotniczych.

16) Uregulowanie przez Państwo sprawy mieszkaniowej, przez budowę tanich i zdrowych mieszkań dla ludności robotniczej.

17) Opracowanie szerokiego planu wielkich, celowych i pożytecznych robót publicznych, rozłożonych na długi szereg lat i przystąpienia do ich wykonania po porozumieniu się Ministerstwa Robót Publicznych z Ministerstwem Pracy i Opieki Społecznej, celem przeprowadzenia stałej i umiejętnej taktyki zwalczania braku pracy.

18) Stała kontrola Państwowa nad syndykatami, kartelami i trustami, z udziałem organów samorządu.

3. W zakresie samorządu

N.P.R. domaga się szerokiej samodzielności jednostek samorządu i stopniowego jego rozwoju. Samorząd stoi najbliżej ludności, pozwalając jej bezpośrednio regulować cały szereg spraw życiowych nader ważnych. Samorząd jest szkołą życia publicznego dla obywateli.

N.P.R. w zakresie spraw samorządu wysuwa postulaty podobne, jak i w życiu ogólnopaństwowym. Żąda, więc na przykład, aby wiele przedsiębiorstw związanych z życiem miejskim przeszło na własność miast, aby podatki miejskie opierały się na tych samych podstawach, co ogólnopaństwowe itd. Szczegółowy program polityki miejskiej, opracowany zostanie oddzielnie.

4. Kulturalno-oświatowe

Świeżo uchwalona Konstytucja Państwa Polskiego stworzyła już szerokie podstawy zorganizowania obowiązkowego i bezpłatnego powszechnego systemu oświaty różnych stopni. N.P.R. dążyć będzie do tego, aby system ten, zaczął być wprowadzany w życie możliwie szybko. System ten wdrożony przez Państwo i organy samorządu, a dotyczący szkół powszechnych, zawodowych i specjalnych różnych stopni — pozostawia jeszcze dużo miejsca dla pracy kulturalnej stowarzyszeń różnego rodzaju, osób prywatnych itd. N.P.R. domaga się też:

1) Pomocy dla dzieci ubogich w zakresie: posiłku w szkole, odzieży, obuwia i materiałów piśmiennych w szkole,

2) asygnowania stypendiów dla dalszych studiów dzieci niezamożnych rodziców, wzorowych i ujawniających duże zdolności.

3) pieczy nad estetycznym wyglądem miast.

4) zakładania rozmaitych muzeów publicznych.

* * *

Urzeczywistnienie powyższych żądań podniesie dobrobyt ekonomiczny oraz poziom umysłowy i moralny klasy robotniczej. Umożliwi jej zajęcie przodującego stanowiska w życiu społeczno-gospodarczym oraz polityczno-kulturalnym narodu i państwa.

NARODOWA PARTIA ROBOTNICZA (1920-1937)

Partia polityczna o profilu narodowo-robotniczym, która powstała w maju 1920 roku w oparciu o struktury związkowe Narodowego Związku Robotników (ziemie zaboru pruskiego) oraz Narodowego Stronnictwa Robotników (ziemie zaboru rosyjskiego). NPR od początku posiadała szeroką bazę społeczną w formie różnorodnych organizacji społecznych. Były to m.in. Związek Młodzieży Pracującej „Jedność” oraz Towarzystwo Kultury i Oświaty Robotniczej „Pochodnia”.

Pod względem programowym NPR była zróżnicowana, od lewicy narodowej po przedstawicieli nurtów chadeckich i solidarystycznych. W swoim głównym nurcie akcentowała przywiązanie do chrześcijańskich i narodowych wartości społecznych, rozdzielając państwo od Kościoła. W kwestiach gospodarczych posługiwała się retoryką klasową, uznając walkę klas, a także postulowała stopniowe uspołecznienie i upaństwowienie kluczowych sektorów gospodarki.

Partia posiadała wiele frakcji, których część ciążyła po 1926 roku ku sanacji, a część postanowiła pozostać w opozycji wobec reżimu Piłsudczyków. Rozważano przystąpienie do Obozu Wielkiej Polski, ale ostatecznie opozycyjna NPR weszła do Centrolewu. NPR-owcy na polu związkowym, ale i politycznym, rywalizowali jednocześnie z PPS i KPP z „lewa” oraz endecją i chadecją „z prawa”, wchodząc z obiema stronami sceny politycznej w lokalne sojusze taktyczne.

W latach 30. wpływy NPR osłabły, a baza kadrowa w Zjednoczeniu Zawodowym Polskim zaczęła być przejmowana przez rządzącą sanację i pomniejszych konkurentów. Z tegoż kryzysu liderzy partii zdecydowali się w 1937 połączyć siły z chadecją i w rezultacie zjazdu w październiku 1937 roku powstało Stronnictwo Pracy.

„N.P.R. pragnie całkowicie wyzwolić ją politycznie i społecznie, to znaczy, dąży do stworzenia takich warunków życia społeczno-gospodarczego w Polsce, które usuną wszelki wyzysk, niewolę i krzywdę społeczną, a zapewnią wszystkim obywatelom w równej mierze wolność, prawa polityczne i społeczne, oraz sprawiedliwy udział w korzystaniu ze wszystkich dóbr materialnych i duchowych społeczeństwa.”

